

Skovarbejdere og skovarbejderboliger i Lunden ved Gammel Estrup

Af museumsformidler Helle Ingerslev Kristensen, Gammel Estrup - Herregårdsmuseet

Den gamle herregårdsskov Lunden ved Gammel Estrup viser forholdet mellem det naturgivne og det menneskeskabte gennem stedets mange fortidsminder og kulturspor fra tidligere tiders anvendelse af skovens ressourcer, hvor spor fra bebyggelse i skoven vidner om menneskers benyttelse af området i og omkring Lunden. Skovdrift har da også fra gammel tid haft stor betydning for herregårdene både økonomisk og symbolsk, og skovning og ikke mindst kørsel med herremandens brænde har været hårdt arbejde for bønder og arbejdere. Skovens herlighedsværdi og æstetik, den rationelle skovdrift og den magtdemonstrerende herregårdsjagt har således i umindelige tider kæmpet om at forme skoven til netop deres fordel. Benyttelsen af ressourcerne i herregårdsskovene var indtil for cirka 200 år siden kendetegnet ved en udpræget flersidighed, hvor eksempelvis græsning og skovhugst ikke udelukkede hinanden på relativt små arealer.¹

*Skovarbejderhuset med navnet Mikkeldal i Lunden ved Gammel Estrup, hvor besøgende og skoleklasser kan opleve en typisk landarbejderbolig fra omkring 1930.
Foto: Martin Damm Kristensen.*

Dette blev blandt andet på grund af fredskovsforordningen i 1805 ændret drastisk, da herregårdenes skovbrug for alvor blev genstand for en styret systematik i slutningen af 1800-tallet med en ensidig produktion af tømmer som mål. Denne artikel omhandler de talrige skovarbejdere, som i denne periode varetog den praktiske del af godsernes skovbrugserhverv, inden mekaniseringen for alvor slog igennem og overflødiggjorde de mange mere eller mindre løst tilknyttede arbejdere i herregårdenes skove.

Skovarbejderne udgjorde altså en ikke ubetydelig del af den samlede stand af landarbejdere på det skovrige Djursland i slutningen af 1800-tallet og starten af 1900-tallet. Gammel Estrup - Herregårdsmuseets satser i disse år netop på fortællingen om *De glemte arbejdere - herregårdens jordløse arbejderklasse*. Museet ønsker med satsningen at sætte fokus på den store gruppe af landarbejdere og daglejere som varetog en lang række arbejdsopgaver i periferien af datidens store godskomplekser. Et af de vigtigste formidlingsmæssige tiltag i denne satsning har været genetableringen af det lille skovarbejderhus Mikkeldalshuset, der ligger placeret i Lun-

den. Her boede i 1930'erne familien Brøsted, hvor faderen Niels Brøsted var ansat som skovarbejder. Huset stod færdigrenoveret i foråret 2014 og har siden dannet ramme om en mængde forskellige formidlingstiltag, der alle har til formål at fortælle historien om herregårdens jordløse land- og skovarbejdere. Det er museets ambition med udgangspunkt i Skovarbejderhuset og fortællingen om dets beboere at tegne et detaljeret billede af livet som arbejder i herregårdsskoven i starten af 1900-tallet. På den måde bidrager museet til den større fortælling om en befolkningsgruppe i datidens samfund, som ofte overses i den danske arbejderhistorie.

Ét hus i hvert sit skovbryn

I 1929 blev Mikkeldalshuset samt to andre skovarbejderhuse i Lunden ved Gammel Estrup opført af hofjægermester og forretningsmand Valdemar Uttental. Han var svigersøn til Gammel Estrups sidste greve og siden hen godsejer på herregården Løvenholm. I 1928 overtog han ikke bare Gammel Estrups frasolgte hovedbygning og have, men også en række af godsets skovarealer. Med den skov, der fulgte med købet af Løvenholm året efter, blev han én af landets største skovejere. Det er formentlig som et led i den efterfølgende rationalisering af skovdriften, at Uttental opførte en række skovarbejderboliger spredt rundt omkring i skovene – herunder tilsyneladende tre i skovstykket Lunden vest for Gammel Estrup hovedgård. Skovdrift udgjorde på dette tidspunkt en af de væsentligste kilder til indtjening på Valdemar Ut-

tentals godsbesiddelser, og et udtryk for betydningen af skovdrift for Valdemar Uttental er fortællingen om, at hans kiste blev båret af en gruppe af hans egne skovarbejdere i 1951.

Udover huset på Randersvej 13 kaldet Mikkeldals-huset på grund af sin beliggenhed i skovdalen af dette navn, findes således stadig et stort set tilsvarende, men dog mere moderniseret hus på Randersvej 11. På samme vis som Mikkeldalshuset²³ er opkaldt efter den dal, som huset befinder sig i, så er *Lundehuset*⁴ på Randersvej 11 opkaldt efter dette skovområde – kaldet Lunden. Desuden var et tilsvarende, men nu ikke eksisterende hus, bygget efter samme model, opført i skovens sydvestlige hjørne. I hvert sit skovbryn har de tre skovarbejderboliger altså dannet den praktiske ramme om driften af Lunden i perioden og har samtidig tegnet et ensartet arkitektonisk billede, der har givet minder om arbejdsgiveren og samlingspunktet for området, herregården.

Et yderligere formål med at opføre skovarbejderboligerne var at knytte løs arbejdskraft tættere til herregården og skovgodset, og samtidig havde de beboede huse i herregårdsskoven en afskrækkende effekt på eventuelle krybskytter, som i 1930'ernes kriseår tog til i antal.

Mikkelsdalshuset

Huset i skovbrynet på Randersvej 13 blev bygget i 1929 for at udgøre en af tre hjørnesten i driften af skovstykket Lunden. Det blev bygget som et lille, rødt træhus i to etager med afvalmet tag, hvide vinduer

Niels og Mathilde Brøsted foreviget på deres ældre dage. Niels Brøsted holdt opsyn med den skovpart, der lå nærmest huset, hvilket kan have inkluderet farligt natarbejde på udkig efter krybskytter i herregårdsskoven. Foto: Privateje.

og to skorstene i skovdalen Mikkelsdal og var beregnet til at huse en skovarbejder med familie.

Fra cirka 1930 til 1950 var denne familie tidligere statshusmand Niels Brøsted og hustru Olga Mathilde Brøsted (kaldet Tilde) og deres fem børn Peder, Vagn, Børge, Inga og Axel. Familien havde, indtil de kom til Mikkelsdal, prøvet kræfter med et af de 13

husmandssteder, som fra 1922 til 1929 blev udstykket fra Gammel Estrup gods i området omkring Lundby. Noget tyder dog på, at opgaven voksede dem over hovedet, for på et tidspunkt kort efter 1930 søgte familien altså under Løvenholm gods og fik bopæl i det lille skovhus. Her i skoven fandt Niels Brøsted – som beskrives som en ægte kraftkarl af en arbejdsmand – en beskæftigelse, som passede til hans råstyrke og talent, og som han forblev ved resten af sit arbejdsliv.

I 1930, og altså omkring det tidspunkt hvor familien flyttede til skoven, var Niels Brøsted 40 og Tilde Brøsted 35 år gamle og deres børn mellem 2 og 14 år. Kun Peder på 14 var ikke hjemmeboende, men allerede i denne unge alder i tjeneste som karl andetsteds. Stillingen som skovarbejder var naturligvis Niels Brøstedes, men hele familien var engageret i arbejdet i skoven. Børnene hjalp med at trække saven og bistod faren med andre småopgaver, og som de voksede til, fik flere af dem selvstændige opgaver i skoven eller for godset i spidsbelastningsperioder.

Huset i Mikkelsdalen, der altså i en lang årrække skulle rumme en stor familie, havde to indgange. Den pæne indgang mod nord i frontfacaden og bryggersindgangen i sydgavlen; den sidste naturligvis som den mest anvendte. Ved siden af bryggersdøren stod hundehuset – og her boede altid en hund, der var vaks til at give lyd, når der kom gæster. Fra bryggerset med forråds-kammer, grovkøkken, støvler og træsko trådte man ind i køkkenet, hvor Tilde Brøsted arbejdede ved komfuret, mens Niels Brøsted havde

*Skovarbejdere i Frijsenborg omkring 1920. De to kvinder kan have været med i skoven for at plante nye træer.
Foto: Hammel Lokalkiv.*

sin faste plads på stolen i køkkenkrogen, når han var hjemme. Gennem en lille entré, der hørte til husets hovedindgang, kom man til stuen, der i hele husets bredde fyldte dets nordende, og som rummede husets anden varmekilde, en brændeovn. Fra entreen førte også en smal og stejl trappe mod førstesalen, hvor husets to kamre befandt sig, og hvor familien sov.

Syd for huset lå et udhus, hvor Niels Brøsteds redskaber og ikke mindst store mængder af brændsel blev opbevaret, og det er sandsynligt, at man øst for huset i endnu et lille udhus fandt familiens das. Skovarbejderhuset var et af herregårdens aftryk i landskabet, og det skulle fremstå pænt og ordentligt. Hvert år i maj lod godset en synsforretning afholde over hu-

sets vedligeholdelsestilstand. Herefter kunne godset pålægge familien Brøsted at få udbedret eventuelle forbedringer af egen lomme inden for fire uger.

Huset var i hele perioden uden indlagt strøm og vand, men var forsynet med brønd og pumpe, som familien stod for vedligeholdelsen af. Bekvemmeligheden i egen brønd var ikke tildelt beboerne i det andet og nu ikke eksisterende skovarbejderhus i Lunden. Her boede en anden skovarbejder ved navn Christian Krag med sin kone Johanne, og han måtte hver dag helt op til 1960'erne hente vand med et åg i et væld et stykke væk.⁵

Skovarbejderboligen som herregårds- og landdistriktshistorie

Herregårdens jordløse arbejdere var en broget og differentieret skare, men familien Brøsteds historie er alligevel på mange måder illustrativ for gruppen af landarbejdere i denne forandringsperiode for de danske herregårde. Fra lensafløsningslovens gennemførelse i 1919 og tiden frem blev væsentlige dele af de store godssers jordarealer udstykket til statshusmandsbrug af den type, som familien besad, inden de kom til skoven. For nogle blev det et levebrød og måske oven i købet vejen til en løbebane som gård ejere og landmænd.. For andre, som familien Brøsted, var det de muligheder, som herregården som arbejdsgiver tilbød, der kom til at danne rammen om (arbejds-)livet.

I samme periode, som de store udstykninger foregik, hørte herregårdene nemlig til blandt landdi-

strikternes absolut største arbejdspladser, og en stor gruppe jordløse landarbejdere fandt deres beskæftigelse i godsernes landbrug, skove, industrier, herskabshuse og så videre. I forhold til de større byers arbejderklassehistorie, er landarbejdernes historie mere ukendt og mindre beskrevet, men udgør et mindst lige så væsentligt stykke Danmarkshistorie. Betegnelsen landarbejder dækker over flere forskellige former for beskæftigelse og grader af tilknytning til herregården, hvor den faste stilling som skovarbejder, med bolig i herregårdsskoven, er et eksempel på en nær tilknytning til herregården. Niels Brøsteds stilling har således en række lighedspunkter med skovløberens faste stilling i herregårdsskoven, hvor der var mulighed for avancering til skovfoged.⁶

Historien om skovarbejderboligerne i Lunden ved Gammel Estrup er en del af den større fortælling om systematiseringen af den danske skovdrift i slutningen af 1800-tallet og starten af 1900-tallet. Som et led i denne proces blev langt de fleste herregårdsskove underlagt et hierarki med skovridderne og skovfogederne øverst. Skovarbejdernes leder gik således under stillingsbetegnelsen skovfoged, som igen svarede under den juridisk uddannede skovrider. Skovfogeden havde således den daglige kontakt med skovarbejderne, og han var fra 1903 teoretisk uddannet i skovbrug. Skovfogeden havde gennem sin position en nær tilknytning til både godsejer og skovarbejdere, og han har derfor ofte været et bindeled mellem de forskellige verdener. De løst tilknyttede skovarbejdere og hegns mænd uden fast beskæftigelse

*To skovarbejdere holder pause fra det hårde arbejde med saven i Tingskoven ved Kokkedal Gods omkring 1930.
Foto: Arbejdermuseet*

i en bestemt herregårdsskov var nederst i dette hierarki, mens fast tilknyttede skovarbejdere med bopæl i herregårdens skovarbejderboliger havde en højere status. Skovarbejderne blev sent organiserede i fagforeninger, og i 1934 var 1600 skovarbejdere således organiserede under Landarbejderforbundet. Dog var skovarbejdernes grundløn fastsat af rigsdagen, som i 1907 havde vedtaget et beløb på 2,50 kroner i sommerhalvåret plus de penge akkordarbejdet kunne supplere med.⁷

De mest løseligt tilknyttede herregårdsarbejdere var daglejere eller såkaldte herregårdsbørster, som rejste fra herregård til herregård og ofte tog det hårdeste og mest beskidte arbejde, og de blev således ofte anvist arbejdet med at læsse og flytte tømmer i herregårdsskoven inden det skulle køres på savværk.⁸ Daglejerne, skovarbejderne og herregårdsbørsterne

skabte således tilsammen en broget mangfoldighed af mere eller mindre løst tilknyttet arbejdskraft i herregårdens periferi. I samtiden diskuteredes vilkårene for disse landarbejdere – og særligt landarbejderbørnene – kraftigt af godsejere og landarbejdernes fremvoksende interesseorganisationer.⁹

Beskæftigelsen som skovarbejder adskilte sig på en række punkter fra arbejdet som karl på herregårdens avlsgård. Eksempelvis kunne skovarbejdere som Niels Brøsted ikke i samme grad som folkene på avlsgården blive overvåget og kontrolleret af en forvalter.¹⁰ Til gengæld var de ikke en del af det sociale fællesskab, som kendetegnede livet som karl eller pige på herregården i samme periode. Endelig kan det tilføjes, at skovfolkenes tilknytning til den stadig mere systematiserede skovdrift var fordelagtig på den måde, at herregårdenes skovdrift omkring år 1900 var mindre økonomisk trængt end agerbruget og driften på avlsgården, hvilket meget vel kan tænkes at have smittet af på skovarbejdernes indtjeningsmuligheder.

Skovarbejderens opgaver

Den fornemmeste opgave for skovarbejdere i stats – såvel som stamhusenes skovdistrikter var at forsyne samfundet med det nødvendige træ – til opførelse af bygninger, skibe og naturligvis til brænde i herregårdens mange ovne og komfurer. Disse ovne blev fyldt med velduftende birketræ fra eksempelvis herregårdsskovene i stedet for det billigere og ilde lugtende tørv, som mange landarbejderes komfurer

*Det krævede en stor arbejdsindsats fra både skovkuskene og hestene at køre tømmer fra skoven og til savværket.
Foto: hammel Lokalarliv*

ofte blev fodret med.¹¹ Til arbejdet i skoven var der behov for de rette redskaber, og her var de store tomandssave og skovøkserne de vigtigste. Det hårdeste arbejde var ikke at hugge og save, men at slæbe brændet i stakke inden det skulle læsses. Mange skovarbejdere havde førhen således et let buet kraveben i højre side, hvor træet hvilede, mens det blev båret.

Det krævede en vis øvelse og snilde at hugge forhug i træets faldretning, hugge de største rodløbere over, samt save forhug og banke kiler ind, inden træet blev bragt til fald. Efter fældning blev træet afgrenet med økse og ofte transporteret med heste til et nærliggende savværk.¹² Hvis det træ, som skulle fældes,

stod i en tæt bevoksning med andre træer, var der fare for, at træet „hængte sig“ og ikke faldt til jorden, men blev hængende i de andre træer. Dette skabte en masse ekstra arbejde og manglende indtjening for skovarbejderne, der oftest arbejdede på akkord. Det var derfor en essentiel kundskab for en skovarbejder at være i stand til få et træ til at falde helt præcist og på den måde opnå højest mulig dagløn. For en dygtig, hurtig og effektiv skovarbejder kunne daglønnen således godt overstige andre landarbejderes. Det var skovfogeden, der anviste, hvilke træer skovarbejderne skulle fælde ved at sætte et mærke i dem med en såkaldt udvisningsøkse.¹³ Skovhugst af underskov

– det vil sige fældning af unge træer uden megen tykkelse – foregik uden afmærkning, og arbejdet med fældning af underskov blev ofte varetaget af ældre skovarbejdere, der havde brug for mindre krævende arbejdsopgaver og på den måde havde fået en retrætepost.¹⁴

Den største arbejdsopgave for herregårdens skovarbejdere var udhugningen, der blev startet op, når høsttiden var overstået og derefter fortsatte hele vinteren. Man kan således forestille sig, at det var en hård og kold bestilling, når skovarbejderne skovede i de korte vinterdage. Der findes i den forbindelse en fortælling om, hvordan en hårdfør skovarbejder i 1920'erne kun havde en tynd lærredsjakke på, som blev stivfrossen, når han gennemsvædt efter dagens arbejde senere sad på skovkuskens vogn hen til savværket. I foråret og særligt i april gik det meste af skovarbejderens tid med at plante nyt. Sommeren igennem var herregårdens skovarbejdere ofte beskæftiget med andre opgaver på godset; her var grøfte- og tørvegravning en ofte stillet opgave.¹⁵ Niels Brøsted fra Mikkeldalshuset var anvist en række vedligeholdelsesopgaver i den historierige herregårdsskov, og han skulle således hver lørdag rive den grussti, som går fra Gammel Estrup og hen til slægten Scheels gravsted indrettet af Jørgen greve Scheel i 1889.¹⁶

Hvorvidt en skovarbejder drog i skoven alene eller havde en fast makker med, var afhængigt af skovarbejderens temperament og skovstykkets udformning og størrelse. I Niels Brøsteds tilfælde fandt han en fast

makker i skovarbejderen Christian Krag, som arbejdede i en anden del af Lunden.

Rent skovdriftsmæssigt var der tale om dyrkning af forskellige træsorter på skovstykkerne tilhørende Gammel Estrup Skovgods. I perioden 1932-38 var det sorterne bøg, eg, blandet løvtræ samt blandet nåletræ, der blev fældet af Christian Krag, Niels Brøsted og andre skovarbejdere i området, og det var nåletræerne som var den største indtægtskilde for skovgodset.¹⁷ Af nåletræet blev der solgt træ af typerne *træuldstræ*, *stager*, *mejeribrænde* samt *industribrænde*. Egen tjente Gammel Estrup Skovgods mest på at sælge til *hegnspæle*, mens bøgen blandt andet blev solgt til *drejertræ*, dog var indtjeningen bedst på industribrændet så tidligt som 1937.

Langsomt kom der et mere industrielt islæt i herregårdens skovdrift med flere maskiner i det daglige og allerede 1932 blev der på Kalø oprettet en planteskole, hvor der blev brugt moderne planteplove og anvendt sprøjtemidler. Endnu senere overtog salget af juletræer og pyntegrønt tømmerets plads som vigtigste indtjeningskilde i skovene.

Grænserne mellem de forskellige opgaver for herregårdens landarbejdere har generelt været flydende, hvorfor mange skovarbejdere primært arbejdede i herregårdens landbrug og særligt med at høste og bjerge hø i de travle sommermåneder. Her har en stor del af skovarbejderne deltaget på lige fod med daglejere og husmænd, der også var hyret ind i den travle tid.

Skovkusken på Gammel Estrup havde i 1906 ikke et hestespand, men en vogn trukket af en okse til transport af tømmer til savværket og brænde til herregården. Drengen bagerst i vognen hed Anton Madsen og var søn af vægteren på Gammel Estrup. Foto: Nationalmuseet (Højrup 1981).

Skovkusken

Transporten af tømmer til savværket var en vigtig og stor del af arbejdet i skoven, og skovkusken havde således en vigtig stilling på et skovgods som Gammel Estrup, hvor også en særlig bolig var forbeholdt ham. Skovkørslen foregik naturligvis også om vinter-

en – typisk med start i november, og måske i sjap og sne på skovens stier. Det krævede ofte mange spand heste samt ekstra håndkraft til at læsse vognene.¹⁸ På Gammel Estrup Skovgods blev skovarbejder Jens Glerup i 1927 antaget som skovkusk, hvor hans arbejdsopgaver blandt andet var:

Frivillige aktører levendegør hverdagsliv og arbejdsopgaver for herregårdens skovarbejdere i Mikkeldalshuset.
Foto: Martin Damm Kristensen.

At udføre al slags karle- og kørselsarbejde for Skovgodset samt med særlig omhu at udføre al pasning af de under skovgodset hørende 2 arbejdsheste, samt deltage i alt forefaldende arbejde anvist efter skovriderens anvisning og instruktion.¹⁹

Lønnen for arbejdet bestod af 110 kroner månedligt samt fribolig i Gammel Estrups skovkuskebolig bestående af to værelser og et køkken samt tørvebrændsel efter skovriderens anvisning. Jens Glerup blev trods det hårde arbejde i bestillingen som skov-

kusk i mange år med bolig nær den gamle herregård.²⁰

Landarbejdernes boliger ved Gammel Estrup og Løvenholm

Som bygningstype er skovarbejderhusene i Lunden et godt eksempel på de mange landarbejder-, skov- og andre funktionærboliger, som godserne opførte i slutningen af 1800-tallet og starten af 1900-tallet. Med deres solide materialevalg og uniformerede udtryk i sin tid signalerede de herregårdens særegenhed og status. Opførelsen af disse mange landarbejderboliger ændrede det danske landskab og ud over huse af samme type som Mikkeldalshuset, blev kolonier af kasernelignende barakker beregnet til løsarbejdere og daglejere opført i god afstand til de herskabelige bygninger og eventuelt gemt bag tæt træbevoksning. Disse forskellige arbejderboliger udgør altså en værdifuld arkitektonisk og kulturhistorisk del af de danske herregårdshelheder, men udgør også i dag på grund af funktionsændringer eller funktionstømning en overset og truet del. Der er ikke længere nogen spor efter det tredje skovarbejderhus i skovens sydvestlige hjørne. Historien om skovarbejderne i Lunden kan derfor være i fare for at gå i glemmebogen på trods af, at Gammel Estrup i begyndelsen af det 20. århundrede stadig var midtpunktet i et stort godskompleks og en af de største arbejdspladser i lokalområdet.

Som et led i bestræbelserne for at skaffe lejeboliger nok i arbejdspladsernes umiddelbare nærhed, skød

Projektet *De glemte arbejdere - herregårdens jordløse arbejderklasse* er støttet af Arbejdsmarkedets Feriefond, 15. Juni Fonden, Løvenholm Fonden, Sonning-Fonden, Friluftsrådet, C.A.C. Fonden, Augustinus Fonden, HUI A/S, Landskabsarkitekt Kirsten Lund-Andersen, Frøsamlerne.

utallige småhuse til herregårdenes landarbejdere op i området omkring Løvenholm og Gammel Estrup i denne periode.²¹ Disse godskomplekseres periferi blev således overdrysset med udlejningshuse, som stadig præger det nutidige kulturlandskab omkring herregårdene den dag i dag. Navnene på de små huse fortæller om tidligere tiders anvendelse og placering. *Elsborghuset, Hjortepolshuset og fædalshuset*²² blev således udlejet til arbejdere eller skovarbejdere i nærheden af Gammel Estrup og Løvenholm gennem mange år, hvor den frie bolig var en del af lønnen. En del af disse huse eksisterer stadig den dag i dag og er med til at sætte et karakteristisk aftryk på det lokale herregårdskort. Formålet med opførelsen af husene i datiden var at give tag over hovedet på de af herregårdens lønarbejdere, der ikke boede på selve herregården. Samtidig var det en forudsætning for udlejning af huset, at lejereren arbejdede for godset, hvilket fremgår af en lejekontrakt fra 1930'erne:

Boliger med og uden have er til rådighed som arbejderbolig under forudsætning af, at vedkommende

*arbejder i godsets tjeneste, og at lejemålet ophører uden særligt varsel samtidig med at arbejdet ophører eller forlades.*²³

Ofte var det en yderligere betingelse i lejekontrakten mellem herregården og den familie, som lejede en tjenestebolig under herregården, at konen i huset lagde en vis mængde arbejdskraft i travle perioder på herregården eller eventuelt hjalp med malkningen. På den måde blev større dele af den pågældende landarbejderfamilies arbejdskraft anvendt til herregårdens bedste. Denne praksis blev strammet af en del godser omkring år 1900, hvor mange af tjenestepigerne på landet udvandrede – enten til byen eller til Amerika frem for at blive i et lavt betalt arbejde som malkepige.²⁴ Mikkeldalshuset blev dog lejet ud til familien Brøsted uden denne betingelse, og Thilde har sandsynligvis lagt det meste af sin tid i hjemmet. Skovarbejde var da også traditionelt et mandefag, men afbarkning af egetræer i foråret, plantning af stiklinger samt sankning af knippelbrænde er eksempler på arbejdsopgaver for skovarbejderens kone og børn.

En hyldest til de glemte arbejdere

Skovbruget har som erhverv været vanskeligt at mekanisere, og erindringen om håndsav, arbejdshest og kløvning med skovøkse er således stadig at finde blandt beboerne i lokalområdet. Dog er de gamle skovhugstteknikker, som i så mange år har været

uændret i de danske skove, nu erstattet af moderne maskiner til skovhugst.

Den nære kontakt til herregården beholdt familien Brøsted. Sønnen Niels blev forkarl på Gammel Estrup i en årrække, og datteren Inga fik også plads der, da der i 1940'erne blev drevet et spisested på den gamle herregård. Sønnen Peder blev herregårdsarbejder på skiftende herregårde med den frihed, der hørte til den bestilling.²⁵

Skovarbejderhuset står i dag i Lunden som en hyldest til og en skildring af de historier om disse mennesker som førhen fandt beskæftigelse i herregårdenes skovbrug. Gammel Estrup – Herregårdsmuseet gennemfører en lang række formidlingstiltag på stedet. Disse sætter fokus på liv og vilkår for herregårdens land- og skovarbejdere, fra dengang de var med til at forme datidens godskomplekser som lokalområdets største arbejdspladser.

Tak til Nikolaj Brøsted for at dele sine erindringer og for at komme med kommentarer til artiklen.

Noter:

1. Fritzbøger (1994)
2. Huslejekontrakt (1933)
3. N. Brøsted (2013)
4. Huslejekontrakt (1949)
5. Brøsted (2013)
6. Højrup (1981)
7. Wiberg (1998)
8. Bligaard (2005)

9. Wiberg (1998)
10. Erichsen (2006)
11. Fritzbøger (1994)
12. Wiberg (1998)
13. Fritzbøger (1994)
14. Højrup (1981)
15. Erichsen (2006)
16. N. Brøsted (2013)
17. Vurdering af beholdningerne v. Gl. Estrup Skovgods (1937)
18. Højrup (1981)
19. Ansættelseskontrakt (1927)
20. Huslejekontrakt (1942)
21. Eriknauer (2001)
22. Lejekontrakter fra Gl. Estrup Skovgods 1930 -1940
23. Indstik til lejekontrakter ca. 1930-1950, Løvenholm Gods
24. Boel (1985)
25. N. Brøsted (2013)

Litteraturliste:

Barner, Otto: „Godset Voergård og dets daglejere 1872-1910. Økonomi, lønninger, boliger og levevilkår på Voergård“. Bol og by – Landbohistorisk tidsskrift 1989:2 Landbohistorisk selskab 1989.
Boel J.: *Husmænd og landarbejdere i Danmark ca. 1848-1875 med Holbæk og Vejle Amter som eksempler*. Landbohistorisk selskab 1985.
Erichsen, John, Skak – Nielsen Louise: *Mennesker på herregården, Lolland 1880-1960*. Reventlow – Museet 2006.
Fritzbøger, Bo: *Kulturskoven, dansk skovbrug fra oldtid til nutid*. Gyldendal 1994.
Højrup, Ole: *Skovfolk og skytte. Herregårdsliv 4. Beretninger fra århundredskiftet*. Nationalmuseet 1981.

Kirsten Eriknauer: *Gl. Estrup gods 1926-1978*. Forlaget Djurs 2001.
Mette Bligaard: *Skovens gode behandling, de reventlowske skove på Lolland 1775-1935*. Reventlow – Museet Pederstrup 2005.
Wiberg, Lily: *Skovarbejde og skovarbejdere i historisk belysning*. Dansk Skovforenings tidsskrift 1998.

Upubliceret materiale:

Indstik til lejekontrakter ca. 1930-1950, Løvenholm Gods.
Ansættelseskontrakt, Jens Gleerup v. Gl. Estrup Skovgods. 11. 06. 1927.
Lejekontrakt mellem Løvenholm Gods og skovarbejder Niels Brøsted 12.09 1933.
Lejekontrakter fra Gl. Estrup Skovgods 1930 -1940.
Interview med Søren Albert Poulsen 12.3.2015 v Signe Steen Boeskov, Dansk Center for Herregårdsforskning.
Interview med Inga Brøsted 5.2.2013 v. Signe Steen Boeskov, Dansk Center for Herregårdsforskning.
Interview med Nikolaj Brøsted 24.1.2013 v. Signe Steen Boeskov, Dansk Center for Herregårdsforskning.
Huslejekontrakt mellem Gl. Estrup Skovgods og arbejdsmand Thorkild Jacobsen 1.6.1949.
Huslejekontrakt mellem Gl. Estrup Skovgods og skovarbejder Niels Brøsted 1.3. 1933.
Lejekontrakt mellem Gl. Estrup Skovgods og skovkusk Jens Gleerup 1.9 1942.
Vurdering af beholdningerne v. Gl. Estrup Skovgods 1. januar 1937.